

שררה

מים ראשונים: כבר הקדמנו וכתבנו דף בשם [שררה על הציבור](#) בפרשת שמיני, בהקשר עם נדב ואביו, שאחת הדעות היא שחטאם היה שהנהיגו שררה על הציבור. נכון יותר שייחלו לתפוס את מקומם של משה ואהרן ויתחילו להנהיג שררה על הציבור. ראה ויקרא רבה כ י: "שהיו משה ואהרן הולכין תחילה ונדב ואביוהו מהלכים אחריהן וכל ישראל אחריהן. והיו אומרים: מתי שני זקנים הללו מתים ואנו נוהגים שררה על הציבור!"¹ והפעם נידרש לדתן ואבירם שטענו כנגד משה: "כי תשתרר עלינו גם השתרר".

המעט פי העליתנו מארץ זבת חלב ודבש להמיתנו במדבר כי תשתרר עלינו גם השתרר: (במדבר טז יג).²

במדבר רבה פרשת קרח פרשה יח

"המעט כי העליתנו מארץ זבת חלב ודבש להמיתנו במדבר כי תשתרר עלינו גם השתרר" (במדבר טז יג) – אמרו לו: על מה אתה מתרברב עלינו? מה טובה עשית לנו? הוצאתנו ממצרים שהוא כגן ה' ולארץ כנען לא הכנסתנו! אלא הרי אנו במדבר, והנגף משתלח בנו בכל יום: "העיני האנשים ההם תנקר לא נעלה" (שם טז יד).³ "ויוחר למשה מאד" – נצטער לאחת. למה? שאדם הדן עם חבירו ומתווכח ומשיבו, יש לו נחת רוח. ואם אינו משיבו, יש לו צער. "ויאמר משה אל ה' אל תפן אל מנחתם" – אל תקבלם בתשובה.⁴

פירוש רמב"ן על הפסוק

וטעם כי תשתרר עלינו גם השתרר - גם שררות רבות, או אתה ואהרן אחיך, לשון רבי אברהם. ולדעתי "גם" במקום הזה כטעם "אפילו", וכן "אין גם אחד" (תהלים יד ג), "גם לרעהו ישנא רש" (משלי יד כ), ודומיהן. אמרו: המעט ממך כי עשית עמנו רעה גדולה להמיתנו במדבר שהיינו ראויים לרגום אותך, כי תשתרר עלינו אפילו שררה מועטת לשלוח לנו לעלות לפניך, כל שכן שתמלוך ותתנשא עלינו.⁵

פסיקתא רבתי (איש שלום) פסקא כב - י' הדברות פ' תנינותא

"לא תשא", אמר רבי זעירא: ... שלא תקבל עליך שררה ואין אתה ראוי לשררה. רבי מנחמן אמר רבי יעקב משם ר' מני מיייתי לה מן הדא: "אל תצא לריב מהר" (משלי כה ח) לָרִיב כתיב.⁶ לעולם אל תהי רץ אחר שררה,

¹ ותשובת המדרש הקשה: "ויקרא רבה כ אחרי מות: "הרבה סייחים מתו ונעשו עורותיהן שטוחין על גבי אימותיהן. והמשך הדברים שם: "אף לא ארץ זבת חלב ודבש הביאתנו ותתן לנו נחלת שדה וכרם העיני האנשים ההם תנקר לא נעלה". והדברים האלה אכן פוגעים במשה, ככתוב: "ויוחר למשה מאד ויאמר אל ה' אל תפן אל מנחתם לא חמור אחד מהם נשאתי ולא הירעתי את אחד מהם". מה פגע יותר במשה: אי הבאת העם אל הארץ המובטחת או ההאשמה שהוא נוהג בשררה?

² נשאתי ורצה לשבח את עמק ים המלח הפורה, את כיכר הירדן היא משווה אותו לגן ה' אשר בארץ מצרים: "וישאלוט את עיניו ויקרא את כל־כפר הירדן כי קלה משקה לפני שחת ה' את־סדם ואת־עמרה כגן־ה' כארץ מצרים באכה צער". אח"כ, יבואו חז"ל וישוו את חבורן במיאה הכי אדמת טרשים בארץ ישראל ועדיין משובחת פי שבע מצוען מצרים (כתובות, קיב ע"א, רש"י במדבר יג כב). היא הנותנת, יאמרו דתן ואבירם למשה: ממצרים גן ה' הוצאתנו ולארץ זבת חלב ודבש שהבטחתנו בשם ה' אפילו לארץ טרשים כחבורן, לא הבאתנו. לא בכדי משתמשים דתן ואבירם בביטוי "ארץ זבת חלב ודבש". ראה אזכור ביטוי זה לראשונה בתורה בתחילת ספר שמות ג ת, בעת הטלת השליחות על משה: "וארד להצילו מיד מצרים ולהעלתו מן הארץ ההוא אל ארץ טובה ורחבה אל ארץ זבת חלב ודבש" (שמות ג ח). לא קיימת את הבטחתך / הבטחת הקב"ה שבאה מפיו משה, טוענים דתן ואבירם. ראה דברינו [ארץ זבת חלב ודבש](#) בפרשת כי תבוא.

³ אכן דברים קשים של דתן ואבירם כנגד משה עד שהצטער לאחת (בבת אחת, ברגע) ונשאר חסר מענה וללא קורת רוח. לאחר פרשת השבוע שעבר, בה נגזר על דור יציאת מצרים למות במדבר, אי אפשר לומר שאין לדברים אלה רגליים. אחרי כל זה, אומרים דתן ואבירם, מה הצדקתך משה למשול בנו ולהשתרר עלינו? ובלשון אוצר המדרשים (אייזנשטיין) אל יתהלל עמוד 17: "למה תשתרר עלינו בן עמרם ותתגאה עלינו?" ולא נותר למשה אלא לפנות לקב"ה שלא יפן למנחתם וא יקבלם בתשובה.

⁴ מפרשים ומדרשים עמדו על כפל לשון שררה שיש כאן: "תשתרר עלינו גם השתרר". רשב"ם מציע להזיז את המילה גם ולקרוא את הפסוק כך: "כי גם תשתרר עלינו השתרר" - הכפל של השתרר הוא חיזוק ומליצת הלשון. אבן עזרא שרמב"ן מצטט, אומר: השררה שלך והשררה של אהרן אחיך: "גם, שררות רבות: אתה ואחיך". בדומה לו במדרש אגדה (בובר) על הפסוק: "כי תשתרר עלינו גם השתרר - אהרן אחיך וכל מי שאתה רוצה". ופסיקתא זוטרתא (לקח טוב) על הפסוק בפרשתנו מזכיר את השררה שבמצרים. עפ"י המדרש, כבר במצרים התעמתו דתן ואבירם עם משה והלשינו עליו שהרג את המצרי: "כי תשתרר עלינו גם השתרר. אמרו לו: השתררת עלינו במצרים. נשתררת עלינו במדבר. במצרים מה הוא אומר (שמות ב) ויאמר רעך ויאמר מי שמך לאיש שר ושופט עלינו ... מאן נינהו? דתן ואבירם". אבל רמב"ן מציע "גם השתרר", אפילו לא שררה חלקית ומועטת, אינך ראוי להנהיג את העם כלל. ואנחנו ננצל את פרשת השבוע לדון בנושא השררה באופן רחב יותר ולא נכנס הפעם לעימות משה וקרח ומשה ודתן ואבירם עליהם כבר דנו בדברינו [קרח שפקח היה מה ראה לשטות זו](#), בדברינו [טענות דתן ואבירם](#) וכן [חילוקי מחלוקות בישראל](#) כולם בפרשה זו.

⁶ "לריב" בכתוב חסר, ראה הפסוק בשלמותו במשלי כה ח: "אל תצא לריב מהר פן מה תעשה באחריתה בהקלים אתך רעך".

למה כן? "ומה תעשה באחריתך בהכלים אותך ריעך" (שם). למחר הם באים ושואלים לך שאילות, מה אתה משיבם?⁷

רבי מנחם בשם רבי תנחום בי רבי חייא, רבי מני בשם רבי יוסי בר זבידא מייתי לה הכי: "נואף אשה חסר לב" (משלי ו לב), הא כל המקבל עליו שררה בשביל ליהנות ממנה, אינו אלא כנואף הזה שהוא נהנה מגופה של אישה.⁸

"משחית נפשו הוא יעשנה" (שם), משחית נפשו כמשה, שאמר: "ועתה אם תשא חטאתם" (שמות לב לא).⁹ כיהושע שאמר: "בי ה' (יהושע ז ח), בי ולא בהן.¹⁰ כדוד שאמר: "ה' אלהים תהי נא ידך בי ובבית אבי ובעמך לא למגפה" (דברי הימים א כא יז) - הוא יעשנה. אמר רבי אבהו: אני נקראתי קדוש ואתה נקראת קדוש. הא אם אין בך כל המידות שיש בי, לא תקבל עליך שררה.¹¹

מדרש תנאים לדברים פרק א

"וואקח את ראשי שבטיכם" - משכתים בדברים. בתחילה אמרתי להם דברי שבח: אשריכם שנתמניתם על הציבור, אשריכם למי אתם באים לשמש בשררה, לבני אברהם יצחק ויעקב. בני אדם שנקראו בנים אחים ורעים, צאן מרעייתו בכל לשון של חיבה.¹²

מסכת עדויות פרק ה משנה ו

עקביא בן מהללאל העיד ארבעה דברים. אמרו לו: עקביא, חזור בך בארבעה דברים שהיית אומר ונעשך אב בית דין לישראל. אמר להן: מוטב לי להיקרא שוטה כל ימי ולא ליעשות שעה אחת רשע לפני המקום. שלא יהיו אומרים: בשביל שררה חזר בו.¹³

⁷ ראה שמות רבה פרשה כז ט: "זהו שכתוב: "בני אם ערבת לרעך, תקעת לזר כפך... נלכדת באמרי פיך..." (משלי ו א-ג) - אמר רבי נחמיה: נאמרה על החברים. כל הימים שאדם חבר לא איכפת לו בצבור ואינו נענש עליו. נתמנה אדם בראש ונטל טלית, לא יאמר: לטובתי אני נזקק, לא איכפת לי בצבור. אלא כל טורח הצבור עליו. אם ראה אדם מעביר בִּיָא על חברו, או עובר עבירה ולא ממחה בידו, הוא נענש עליו ... אתה ערב עליו ... אמר לו הקב"ה: אתה הכנסת עצמך לזירה, ומי שהוא מכניס עצמו לזירה או נצוח או נוצח". מי שנוטל שררה כאילו נכנס לעימות עם הקב"ה וסופו מנצח או מנוצח וכבר הארכנו לדון בו בדברינו [אני ואתה עומדים בזירה, או נצחת או נצחתי](#) בפרשת יתרו. אך הוא מתמקד בדילמה של חכמים הספונים בבית המדרש אם לצאת להנהגה ולעסקי ציבור אם לאו.

⁸ גם זו דרשה חריפה במיוחד כנגד השררה, בפרט כנגד כל מי שרודף אחרי השררה בשביל ליהנות ממנה שהוא כאדם נואף. אבל נחזור לתחילת המדרש שאומר: "שלא תקבל עליך שררה ואין אתה ראוי לשררה" ונשאל: תלמידי חכמים לא רוצים, הרודפים אחר השררה על מנת ליהנות (לתפוש משרות) - לא ראויים. אז מי ינהיג ויאחז בשררה?

⁹ צריך להשלים את הפסוק: "ואם אין, מחני נא מספרך אשר כתבת".

¹⁰ תפילת יהושע אחרי המפלה בעי. הוא מאשים את עצמו.

¹¹ מי ראוי להנהיג ולאחוז בשררה? רק מי שהוא קדוש! איש המעלה ובעל תכונות מופלאות כמשה, יהושע ודוד, שהיו נכונים למסור נפשם למען העם ("משחית נפשו"). אבל גם אדם כזה צריך להיזהר עד מאד! ראה שיר השירים רבה פרשה ו על הפסוק: "אל גינת אגוז ירדתי ... כל מי שעולה לראשו ואינו נותן דעתו האיך יעלה, הוא נופל ומת ונוטל שלו מן האגוז. כך כל מי שהוא מנהיג שררה על הציבור בישראל ואינו נותן דעתו האיך הוא מנהיג את ישראל, סוף שהוא נופל ונוטל שלו מתחת ידיהם". ובפסיקתא רבתי פרשה יא משמע שאף משה וראויים אחרים נפלו ונטלו את שלהם כתוצאה מהשררה: "האגוז הזה חלוק. מי שאינו אומן לעלות בו מיד הוא נופל, שצריך לשמור עצמו שלא יפול הימנו. כך, כל מי שמשרת את ישראל צריך לשמור עצמו שלא יטול את שלו מתחת ידיהם, כגון משה וישעיה ואלהו. משה אמר: שמעו נא המורים (במדבר כ י) ונאמר: לא תביאו את הקהל הזה (שם כ יב). ישעיה אמר: ובתוך עם טמא שפתים אנכי יושב (ישעיה ו ה), מיד: ובידו רצפה (ישעיה ו ו). אליהו: כי עזבו ברייתך בית ישראל (מלכים א יט י ויד) ונאמר: ואת אלישע בן שפט [מאבל מחולה] תמשח לנביא תחתך (מלכים א יט טז)". אז מי ייכנס לשררה? מישהו הרי חייב להנהיג, היינו ליטול שררה.

¹² ראה אמנם בספרי במדבר פרשת בהעלותך פסקא צב, בפרשת מינוי הזקנים (דברינו [קול אחד וקולות רבים](#) בפרשת בהעלותך), שם יש גם צד שני למטבע: "ולקחת אותם אל אהל מועד. אמר לו: קחם בדברים. תחילה אמור להם דברי שבח: אשריכם שנתמניתם. וחזור ואמור להם דברי פגם: ה' יודעים שטורחנים וסורבנים הם (בני ישראל), על מנת כן תהו מקבלים עליכם, שיהו מקללים אתכם וסוקלים אתכם באבנים". שכן גם נאמר למשה בתחילת שליחותו, ראה דברינו [בני סורבנים הם](#) בפרשת שמות. אבל היא הנותנת, שגם אם אין זה אושר גדול להיות בשררה על עם ישראל שיוודע היטב לסקול ולקלל את מנהיגיו, לעניינינו, אין כאן גנות בעצם נטילת השררה ואין גם דרישה להיות מושלמים כמשה. ראה שם וכן בדברים רבה א י (וכן הוא בשמות רבה ל י) שאם לא מצא אנשים עם כל שבע המדות הנדרשות מסתפק בפחות: "אמר רבי ברכיה בשם רבי חנינא: צריכין הדיינין שיהא בהן שבע מדות ... ולמה לא נכתבו שבע כאחת? שאם לא נמצאו משבע מביא מארבע. ואם לא נמצאו מארבע מביא משלוש. ואם לא נמצאו משלוש מביא מאחד, שכן כתיב: ויבחר משה אנשי חיל מכל ישראל". וראה עוד משנת רבי אליעזר פרשה ו עמוד 122 שמדגיש את ההבדל שבין נבואה ושררה: "אף על פי שנתן הפרש בין החכמים לנביאים בנבואה, אבל בשררה חכם בדורו הרי הוא כמשה רבינו בדורו, שנאמר: ובאת אל הכהנים הלויים ואל השפט אשר יהיה בימים ההם".

¹³ אזהרות רבות יש על הרדיפה אחרי השררה. ראה תפילת הכהן הגדול ביום הכיפורים: "ואל יגביהו ישראל שררה אלו על אל" (ירושלמי יומא פרק ה הלכה ב, ויקרא רבה אחרי מות כ ד). ומרדכי "היה בורח מן השררה ומן הגדולה" (ספרי דאגדתא על אסתר - מדרש פנים אחרים (בובר) נוסח ב פרשה ב). ועוד יותר, הביקורת על יוסף "שהנהיג שררה שהיו אומרים לו אחיו לפניו עבדך אבינו והיה שותק" (במדבר רבה יג ג). ואף על יעקב שאמר: "אל אלהי ישראל" (בראשית לג כ) נמתחה ביקורת קשה: "אמר: אתה אלוה בעליונים ואני אלוה בתחתונים ... אפילו חזן הכנסת אינו נוטל שררה לעצמו ואתה היית נוטל שררה לעצמך!" (בראשית רבה עח

תלמוד ירושלמי מסכת פאה פרק ח הלכה ז

רבי יוסי עאל לכפרה, בעי מוקמה לון פרנסיין ולא קבלון עליהון.¹⁴ עאל ואמר קומיהון: "בן בבי על הפקיע". ומה אם זה שנתמנה על הפתילה זכה להימנות עם גדולי הדור, אתם שאתם נתמנין על חיי נפשות, לא כל שכן!¹⁵ רבי חגיגי כד הוה מקים פרנסיין הוה מטעין לון אורייתא.¹⁶ לומר: שכל שררה שניתנה, בתורה ניתנה: "בי מלכים ימלוכו בי שרים ישורו" (משלי ח טו טז).¹⁷

מסכת הוריות דף י עמוד א

כי הא דר' גמליאל ורבי יהושע הוה אזלי בספינתא ... אמר ליה: כל כך בידך ואתה עולה בספינה?¹⁸ א"ל: עד שאתה תמה עלי, תמה על שני תלמידים שיש לך ביבשה, רבי אלעזר חסמא ורבי יוחנן בן גודגדא, שידועין לשער כמה טיפות יש בים, ואין להם פת לאכול ולא בגד ללבוש! נתן דעתו להושיבם בראש. כשעלה, שלח להם ולא באו, חזר ושלח ובאו. אמר להם: כמדומין אתם ששררה אני נותן לכם? עבדות אני נותן לכם, שנאמר: "וידברו אליו לאמר אם היום תהיה עבד לעם הזה ... והיו לך לעבדים כל הימים" (מלכים א יב ז).¹⁹

ספרי דברים פרשת דברים פסקא טז

"ואצוה את שופטיכם בעת ההיא לאמר" (דברים א טז), לשעבר הייתם ברשות עצמכם עכשיו הרי אתם עבדים משועבדים לצבור. מעשה ברבי יוחנן בן נורי וברבי אלעזר חסמא שהושיבם רבן גמליאל בישיבה ולא הרגישו בהם התלמידים. לעיתותי ערב הלכו וישבו להם אצל התלמידים. וכך היתה מדתו של רבן גמליאל, כשהיה נכנס ואומר: שאלו, בידוע שאין שם קינתור. כשהיה נכנס ולא היה אומר: שאלו, בידוע שיש שם קנתור. נכנס ומצא את רבי יוחנן בן נורי ואת רבי אלעזר חסמא שישבו להם אצל התלמידים, אמר להם: יוחנן בן נורי ואלעזר

ט. ובוודאי על נדב ואביהווא "שהיו משה ואהרן הולכין תחילה ונדב ואביהווא מהלכין אחריהן וכל ישראל אחריהן ואומרים: מתי ב' זקנים הללו מתים ואנו נוהגין שררה על הציבור" (ויקרא רבה כ ז). אבל דווקא מהסתייגויות אלה, לא עולה שיש התנגדות עקרונית לשררה שהרי משהו צריך להנהיג וכבר אמרו: "כל מי שבורח מן השררה, השררה רודפת אחרי" (מדרש תנחומא (בובר) פרשת ויקרא סימן ד). ולעומת נדב ואביהווא, יש לנו את הדוגמא החיובית של אלעזר אחיהם: "ר'אה שררה שהיתה בידו ואת סבור מפני שהיה אדם גדול היה נותן לאחרים שיטענו את הכלים ... לא! אלא הוא עצמו היה טוען שנאמר ופקודת אלעזר בן אהרן הכהן" (במדבר רבה ד ט). ואף יוסף שלעיל ראינו ביקורת על השררה שנהג, זוכה במדרש תנחומא (בובר) פרשת וישב סימן ז, לשבח עליה: "ויראו אחיו כי אותו אהב אביהם מכל אחיו וישנאו אותו ולא יכלו דברו לשלום - שהיה בא ושואל בשלום ולא היו משיבים אותו ... יש לך אדם עד שלא נכנס לשררה הוא שואל בשלום בני אדם. אבל משנכנס לשררה רוחו גסה עליו ואינו משיגה לשאלו לשלום בני העיר. אבל יוסף לא היה כן, אף על פי שנכנס לשררה הוא היה מנהגו לשאול בשלום אחיו, שנאמר וישאל להם לשלום (בראשית מג כז)". והאבות נהגו שררה כל אחד בתורו (מדרש תהלים בובר מזמור קטז) והשבטים במצרים לפני שנתנה המלוכה ליהודה (במדבר רבה יג ח) ועוד.

¹⁴ ר' יוסי הלך לכפר אחד. רצה להעמיד להם פרנסים ולא קבלו עליהם. גמרא זו היא על המשנה בפרק שמיני של מסכת פאה המגדירה את ניהול התמחוי וקופת הצדקה שבעיר. אם אין פרנסים וגבאים בעיר, מניין יהיו קרנות הצדקה?

¹⁵ עמד ודרש לפניהם בשבח המשפחה הממונה על הפתילות בבית המקדש ומהם בקל וחומר לחשיבות תפקיד הפרנסים. פרנס הוא המפרנס לעניים ואולי לכל בני העיר בכך שמשלטי סדר וניהול הקהילה. הרבה יש לדון בתפקיד ומעמד הפרנס, ראה כטעימה קלה סדר הקרואים לתורה בגמרא גיטין ס ע"א שאחרי כהן ולוי מעלים: "תלמידי חכמים הממונין פרנסים על הצבור".

¹⁶ ר' חגי כאשר היה מעמיד (ממנה) פרנסים היה מלמד אותם תורה.

¹⁷ הוא אשר אמרנו: משהו צריך לעמוד בראש ההנהגה ושררה שבאה ממקום של תורה וידיעת המנהיג את מקומו, איננה מגונה כשלעצמה ואף חשובה וברוכה. חכמים אולי היססו לקחת על עצמם את התפקיד ולעזוב את הקן החם של בית המדרש, כפי שמתואר במדרש שמות רבה כז ט (מובא בהערה 7 לעיל), אך בהחלט ראו מתפקידם למנות פרנסים ומנהיגים ראויים בקהילות ישראל ואף להאיץ בהם לקבל על עצמם את התפקיד. ובלבד שהנהגה זו תבוא מכוחה של תורה ואחרי מבחן ראוי. ראה מדרש ספרי בפרשתנו, לאחר תום מחלוקת קרח ודן ואבירים: "שלשה כתרין הם: כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות ... כתר תורה מונח ... לכל באי העולם שכל מי שזוכה בו מעלה אני עליו כאילו שלושתם מונחים וזכה בכלם ... ואם תאמר מי גדול משניהם? היה ר' שמעון בן אלעזר אומר: מי גדול, הממליך או המולך? הוי אומר: הממליך. העושה שרים או העושה שררה? הוי אומר: העושה שרים. כל עצמן של שני כתרין הללו אין באים אלא מכוחה של תורה. וכן הוא אומר: בי מלכים ימלוכו וגו' בי שרים ישורו וגו' (משלי ח טו - טז)". ובמדרש במדבר רבה טו יב: "ה' צדיק יבחן ורשע ואוהב חמס שנאה נפשו. ה' צדיק יבחן, אין הקב"ה מעלה את האדם לשררה עד שבוחן ובודק אותו תחילה. וכיון שהוא עומד בניסיונו, הוא מעלה אותו לשררה".

¹⁸ המעשה מתחיל שם בניסיעה משותפת של רבן גמליאל ור' יהושע בספינה (לכרכי הים), נסיעה בה ר' יהושע בלט בחוכמתו בידיעת גרמי השמים ואופן הניווט בלב ים על פיהם וידע שיש כוכב שעולה אחת לשבעים שנה ומטעה את הספינים ולפיכך האריכה להם הדרך והצטייד במזון בהתאם (כוכב זה הוא כפי הנראה [כוכב שביט האלי](#), ראה שטיינזלץ על אתר). רבן גמליאל תמה אם יש בר' יהושע חכמה כזו, מדוע הוא נזקק לצאת ולחפש את פרנסתו מעבר לים. ראה גם מסכת ברכות כח א, שרבן גמליאל לא ידע שר' יהושע הוא פחמי ומתפרנס מעשיית פחם (רבן גמליאל דיבנה היה הנשיא ור' יהושע אב בית הדין, "סגנו"). כאשר מגיע (רבן גמליאל) לביתו (של ר' יהושע, לפייסו אחרי הריב הגדול בו הודח רבן גמליאל מנשיאותו) ראה קורות ביתו ששחורות הן: "אמר לו: מכותלי ביתך אתה ניכר שפחמי אתה. אמר לו: אוי לו לדור שאתה פרנסו, שאי אתה יודע בצערן של תלמידי חכמים במה הם מתפרנסים ובמה הם ניזונים". שם ביבשה וכאן בים.

¹⁹ פסוק זה הוא על רחבעם כשעלה למלוכה והעם ביקש ממנו שיקל מעליהם את העול של תקופת שלמה אביו, הלך לשאול בעצת הזקנים שאמרו לו את הדברים הנ"ל, אך בסוף שעה לעצת הילדים שאמרו לו להכביד עולו ולומר לעם: "אבי ייסר אתכם בשוטים ואני אייסר אתכם בעקרבים" וסופו שנפלגה מלכותו.

חסמא, הרעותם לצבור, שאי אתם מבקשים לעשות שררה על הצבור. לשעבר הייתם ברשות עצמכם, מכאן ואילך הרי אתם עבדים משועבדים לצבור.²⁰

אבות דרבי נתן נוסחא ב פרק כ

אמר להם: עד שלא נכנסתי לשררה הייתי בורח ממנה. כשנכנסתי לשררה, כל מי שהוא מבקש להוציאני מתוכה, אני יורד עליו בקבקות.²¹ וכן אתה מוצא בשאול, עד שלא נכנס לשררה היה בורח ממנה, שנאמר: "ויאמר ה' הנה הוא נחבא אל הכלים" (שמואל א י כב) וכשנכנס לשררה, היה עוטר על דוד ועל אנשיו לתופשם.²²

דברים רבה (ליברמן) פרשת וילך

"הן קרבו ימיד למות", אמר משה לפני הקב"ה: מפני יהושע תלמידי אני מת? יכנס הוא לשררה ואני אצא. אמר ליה הקב"ה: עשה לו כאשר עשה לך, א"ל: הן... השכים משה אחריו... ירד העמוד ועמד בין משה ליהושע, נמצא יהושע בפנים ומשה בחוץ. צווח משה ואמר: מאה מותין ולא חדא קנאה.²³

שבת שלום מחלקי המים

²⁰ סיפור זה הוא המשך לסיפור שבגמרא הוריות שהבאנו בקטע הקודם. גם לאחר שהתמנו לתפקיד בבית המדרש, הצטנעו רבי אלעזר חסמא ורבי יוחנן בן גודגדא ולא נהגו כמורים בתלמידים "ולא הרגישו בהם התלמידים". צניעות יתר שאינה במקומה למי שקיבל שררה ותפקיד, למי שמראש אמרו לו: "עבדות אני נותן לכם". להסתחבק עם התלמידים זה לא להנהיג. (ראה הוראת רבי לרבן גמליאל בנו כשמסר לו את סדרי הנשיאות במסכת כתובות קג ב: "אמר לו: בני, נהוג נשיאותך ברמים, זרוק מרה בתלמידים". ואין זה רבן גמליאל שבספרי שהוא רבן גמליאל דיבנה אלא נינו – רבן גמליאל השלישי). וכבר אמרו חכמים באבות דרבי נתן נוסחא א פרק יא: "ושנא את הרבנות, כיצד? מלמד שלא יניח אדם עטרה מעצמו בראשו. אבל אחרים יניחו לו, שנאמר: יהלך זר ולא פיק, נוכרי ואל שפתיך (משלי כז ב)". ומשהניחו, והניח להם שיניחו, ינהג ברבנות, אבל לא מרשות עצמו, אלא מרשות הציבור ומתוך שעבוד לו.

²¹ בקבקים כמו כפכפים, אבל כנראה מסוג של סנדלי עץ הולנדיות בריאות שמכתן מכה ורישומן ניכר ונראה שהיו שכיחות בבתי מרחץ.

²² הדובר הוא יהודה בן טבאי בן זוגו של שמעון בן שטח והשררה היא, כך נראה, היותו אב בית הדין. ראה הנוסח בתלמודה ירושלמי פסחים פרק ו הלכה א, שם מובאים תחילה אנשים שידעו למחול על השררה: "שלשה הניחו כתרן בעולם הזה וירשו חיי העולם הבא ואילו הן יונתן בן שאול ואלעזר בן עזריה וזקני בתירה", ומיד אחרי זה אומר שם רבי יושע בן קבסי: "כל ימי הייתי בורח מן השררה. עכשיו שנכנסתי, כל מי שהוא בא ומוציאני, בקומקום הזה אני יורד לו. מה הקומקום הזה כוונה ומפציעו מפחם בו, כך אני יורד לו". ראה גם תלמוד בבלי מסכת מנחות קט ע"ב, בהקשר לריב שמעי וחוניו הכהנים על הכהונה הגדולה, שסופו שהביא ליסוד מקדש חוניו באלכסנדריה שבמצרים: "תניא, אמר ר' יהושע בן פרחיה: בתחילה כל האומר עלה לה, אני כופתו ונותנו לפני הארץ, עתה כל האומר לי לירד ממנה, אני מטיל עליו קומקום של חמין, שהרי שאול ברח ממנה, וכשעלה בקש להרוג את דוד". ובראשית רבה לג ג וידויו הכן של רבי יהודה הנשיא: "רבינו היה ענוותן גדול והיה אומר: כל מה שיאמר לי אדם אני עושה, חוץ ממה שעשו בני בתירה לזקני שירדו מגדולתן והעלו אותי". לפחות יש לנו אמירה כנה של אנשים גדולים שידעו שאין הם חסינים מיצר הרע של כבוד ושלטון. ולגבי רבי יהודה הנשיא, שזכה "לתורה וגדולה במקום אחד" (גיטין נט א) ועליו נאמר: "משמת רבי בטלה ענווה" (סוטה פרק ט משנה טו), אולי גם זו ענווה אמתית – לדעת את עצמך בכנות וללא זיופים, לטוב ולרע.

²³ "מאה מיתות ולא קנאה אחת". אחרי כל הדוגמאות לעיל, נראה שהדוגמא הקיצונית ביותר למי כל חייו ברח מהשררה וספג קיתונות של צער וסבל בגללה ובסוף גם הוא לא יכל לרדת ממנה, הוא משה עצמו. משה שעליו אומר מדרש פסיקתא רבתי שהבאנו לעיל: "משחית נפשו הוא יעשנה - משחית נפשו כמשה, שאמר: ועתה אם תשא חטאתם - הוא יעשנה". משה שגדל לשררה עוד לפני השליחות בסנה: "ויגדל משה... בקומה ובשררה" (דברים רבה (ליברמן) פרשת ואתחנן). משה שהוא הדוגמא של קדוש שראוי להנהיג ושררה. בוודאי שררה שבאה מהתורה. והנה גם הוא נכשל ולא העריך נכון את יכולתו לוותר על השררה כפי שהעידו על עצמו יהודה בן טבאי, רבי יושע בן קבסי, ר' יהושע בן פרחיה ור' יהודה הנשיא. וכבר הארכנו לדון במדרש נפלא זה בדברינו [עזה כמות אהבה קשה כשאול קנאה](#) בפרשת וילך. וכאן רק נתמה האם ניתן לקשר מדרש זה לפרשת השבוע, לדברים הקשים שקרה, דתן ואבירם מטיחים במשה בגין שרירותו, דברים בהם פתחנו?